

Gedragcode Commissies van Toezicht bij de justitiële inrichtingen

November 2011

Inleiding

Een fatsoenlijke samenleving wordt wel omschreven als een samenleving waarin mensen niet worden vernederd door de instituties. Dat wil zeggen dat instituties op een respectvolle manier met mensen omgaan: ze maken noch met hun formele regels en bepalingen, noch met hun gedrag in concrete situaties inbreuk op het respect dat aan alle mensen op grond van hun mens zijn is verschuldigd.

De samenleving mag zulk fatsoenlijk en integer optreden in het bijzonder verwachten van inrichtingen die verantwoordelijk zijn voor het insluiten of gevangen houden van mensen. En datzelfde geldt nog eens te meer voor de commissies die toezicht houden op de gang van zaken in dergelijke inrichtingen. Met het detineren oefent de staat macht uit en grijpt krachtig in het leven van mensen in; daar staat de plicht tegenover de detentie naar behoren te laten verlopen.

In deze code zijn de gedragsnormen opgeschreven die de Commissies van Toezicht zichzelf opleggen als richtlijn en beoordelingscriterium voor hun handelen. De code is geen stelsel van juridische regels, maar de neerslag van het streven naar een fatsoenlijke en professionele omgang met elkaar en met derden. Dat wil zeggen dat de gedragsregels niet in de plaats komen van de wettelijke verplichtingen: de rechtsregels gelden onverminderd en de verantwoordelijkheden die daaruit voortvloeien blijven bestaan. Maar de Commissies van Toezicht stellen daarbovenop nog regels en beginselen vast waaraan ze zichzelf gehouden achten bij de uitoefening van hun taak. Hierbij geldt het adagium 'pas toe of leg uit': mocht een commissie in een bepaalde situatie de regels niet volgen, dan weet ze daarvoor goede redenen te geven.

De code biedt aldus een houvast voor het handelen in de praktijk: ze biedt een richtsnoer om in concrete situaties keuzes te maken en beslissingen te nemen. Tegelijk levert de code een maatstaf waarmee eigen en andermans gedrag achteraf kan worden beoordeeld en geëvalueerd. De gedragscode kan zo dus enerzijds het functioneren van de Commissies van Toezicht verbeteren en anderzijds de kwaliteit van hun handelen toetsbaar en zichtbaar maken.

De bereidheid van de leden van de Commissies van Toezicht om zichzelf te reguleren, om de verantwoordelijkheid van de code op zich te nemen en zich te richten naar professionele standaarden voor gedrag, draagt bij tot de betrouwbaarheid van de overheid in haar geheel.

1. Algemene regels voor gedrag in juridische beroepen en werkzaamheden

De leden van de commissie van toezicht voeren hun werkzaamheden uit:

- volgens de normen van het recht
- met bijzondere aandacht voor de fundamentele rechten, zoals geformuleerd in mensenrechtenverdragen
- onafhankelijk van sturing door mensen en krachten achter hen
- onpartijdig en onbevooroordeeld ten opzichte van de mensen voor hen
- onkreukbaar en in vol besef van de noodzaak tot geheimhouding van vertrouwelijke informatie
- zorgvuldig en doortastend; niet alleen gericht op het voorkomen van flagrante onrechtvaardigheid, maar ook op het bestendigen van rechtvaardigheid
- transparant, op een wijze die achteraf toetsbaar is.

2. Regels om de commissie doeltreffend en integer te laten werken, zodat aan verplichtingen tegenover derden kan worden voldaan

De leden van de commissie:

- communiceren onderling open en respectvol
- wisselen met elkaar de kennis uit die nodig is voor een goede uitvoering van hun taken
- stellen zich op de hoogte van de wettelijke regelingen die betrekking hebben op hun werkzaamheden
- nemen, om de schijn van bevooroordeeldheid te voorkomen, geen deel aan een zitting van de beklagcommissie als ze eerder betrokken zijn geweest bij de strafzaak van de betreffende gedetineerde of eerder als bemiddelaar hebben opgetreden bij de voorliggende klacht
- oefenen, om de professionele onbevangenheid te waarborgen, geen functies uit die onverenigbaar zijn met het lidmaatschap van de commissie.

3. Regels voor de omgang met anderen buiten de commissie

Omgang met directie en medewerkers van de inrichting

De leden van de commissie:

- stellen zich betrokken en geïnteresseerd op tegenover de directie en medewerkers
- nemen tijdig contact op indien problemen in de inrichting onder hun aandacht komen
- communiceren open en stellen de directie en de medewerkers in staat hun standpunten ten aanzien van omstandigheden en incidenten naar voren te brengen
- nemen steeds professionele afstand in acht en onthouden zich in de omgang van gedrag dat de onafhankelijkheid of onpartijdigheid van de commissie ter discussie zou kunnen stellen.

Omgang met gedetineerden

De leden van de commissie:

- communiceren respectvol en geïnteresseerd met gedetineerden
- geven zich er in hun handelen rekenschap van dat zulk handelen betrekking heeft op de belangen en rechten van concrete personen
- stellen zich onbevagen en waarachtig op en doen geen toezeggingen die niet waargemaakt kunnen worden
- formuleren als lid van een beklagcommissie hun uitspraken in begrijpelijke taal en streven steeds naar een uitvoerige motivering van die uitspraken in begrijpelijke bewoordingen
- houden er in hun doen en laten rekening mee dat ze de privacy van gedetineerden dienen te respecteren; ze zijn ook buiten de uitoefening van hun werkzaamheden terughoudend in het spreken over de inrichting en de gedetineerden.

4. Overige aspecten: publicatie, naleving, werking en beheer

- deze gedragscode is openbaar
- alle leden van de Commissies van Toezicht wordt gevraagd de gedragscode te onderschrijven
- de code heeft interne werking. Er zijn geen tuchtrechtelijke regels en er is geen klachtvoorziening: de regels zetten aan tot het aanvaarden van morele verantwoordelijkheid en tot een open discussie over morele vragen
- de code heeft een flexibel karakter; de regels zullen gaandeweg hun betekenis moeten krijgen door het gebruik in concrete situaties. De code wordt daarom periodiek geëvalueerd.